



ÚSTAV BOHEMISTIKY PRO CIZINCE  
A KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH  
Filozofická fakulta  
Univerzita Karlova



FILOZOFICKÁ FAKULTA  
Univerzita Karlova

Ústav bohemistiky pro cizince  
a komunikace neslyšících

Pohybové události ve vyprávění  
nerodilých mluvčích češtiny

Sémantická analýza sloves pohybu a  
konceptualizace prostoru

Svatava Škodová

Antropolingva, Praha,  
22.11.2023

# Poděkování

---

Tento výstup vznikl v rámci programu Cooperatio, poskytovaného Univerzitou Karlovou, vědní oblast Lingvistika, řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

# Obsah

---

1. Úvod
2. Metodologie
3. Elicitace a sběr dat
4. Analýza
5. Závěr

# 1. Úvod



# Úvod

---

- Výzkum kódování pohybových událostí v rámci kognitivní lingvistiky a prostorové sémantiky prošel v posledních třech desetiletích výrazným vývojem.
- Byl zkoumán široký rozsah různých jazyků, různých zdrojů dat a různých aspektů pohybu z několika teoretických perspektiv.
- Tato řada studií vyvolala významné debaty v lingvistické komunitě ohledně vhodné metodologie pro studium pohybových událostí a jejich jazykového kódování napříč jazyky a kulturami.
- Výzkum se zaměřil jak na rodilé, tak na nerodilé mluvčí jazyků.
- Cílem mého výzkumu je porovnat produkci pohybových sloves rodilých a nerodilých, resp. čínských mluvčích češtiny při narativní produkci v češtině.

# Výzkumná otázka

---

- Lze v produkci jinojazyčných žáků češtiny najít odchylky od vyjadřování prostoru a pohybu ve srovnání s tím, jak je vyjadřují čeští rodilí mluvčí?

Tj. lze najít stopy transferu jazykového obrazu světa v produkci L2

Zkoumání mluvčích češtiny s čínštinou jako L1 na pozadí českých rodilých mluvčích.

**Představová schémata souvisejí s primárním jazykem a jeho strukturami, ale i dovednostmi žáka v cílovém jazyce!**

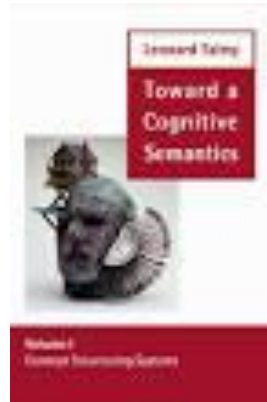


## 2. Metodologie



# Typologická klasifikace jazyků

- Tradičně založena na jevech MORF a SYNT
- 1985 Leonard Talmy (*Professor Emeritus of Linguistics at the University at Buffalo, New York, kognitivní sémantik*) postuluje sémantický typologický rozdíl



podle způsobu, jakým jazyky kódují klíčový komponent POHYBOVÉ UDÁLOSTI / *motion event* a DRÁHU/ path

# Pohybová událost

---

- Situace obsahující pohyb nebo dosažení nějaké statické lokace, tj. absenci pohybu, sémanticky nulové vyjádření pohybu
- sestává ze 4 inherentních komponentů
  1. Pohybující se objekt (**figure**)
  2. Referenční bod pohybu (**ground**)
  3. Směr pohybu (**path**)
  4. Způsob pohybu (**motion**)
- Talmy navrhl rozdělení jazyků do dvou hlavních skupin:
  - Satelitně rámcující jazyky:** Sloveso (Motion) + Satellite (Path) = vyjadřují hlavní složky pohybu, tj. trajektorii pohybu, ve formě satelitu slovesa
  - Verbálně rámcující jazyky:** Sloveso (Path) + Adverb (Motion Manner) = vyjadřují hlavní složky pohybu v hlavním slovese.
- Tento přístup popisuje, jak jsou různé prvky pohybu mapovány do jazykových prvků a jak se kombinují s predikáty při popisu pohybujících se objektů.

# Perspektiva pojetí situace

---

- Slobin (1996b, s. 205): hypotéza „Thinking for speaking“

*„jazyk, který si v dětství osvojujeme, je vyjádřením subjektivního postoje ke světu a lidské zkušenosti a tento postoj ovlivňuje způsob, jakým myslíme, když mluvíme.“*

## „Mentální portrétování“

- Objektivní situace

- Její popis se liší úhlem pohledu mluvčího

*Jde sem Petr./Přichází sem Petr./A tady už přichází Petr./ A tady už jde Petr. /A tam už přichází Petr.  
V prostorových situacích např. figura stojící vlevo od objektu bývá popisována jako stojící PŘED  
objektem; figura stojící vpravo od objektu bývá popisována jako stojící ZA objektem*

- Často ovlivněna příslušným mateřským jazykem

Gramatickým vybavením jazyka

Adverbiálními markery, které má jazyk k dispozici

Sémantickou doménou a rozrůzněností lexika v ní

# Čeština S-jazyk: Sloveso (Motion) + Satellite (Path)

Konvalinková (2011); Fibigerova - Guidetti (2012); Martinková (2018); Shin-hui Lin 2020; Lev 2023

---

## SKUTÁLET SE ZE STOLU

**s-** prefix= satelit vyjadřuje dráhu, směr pohybu dolů

**ze** předložka **ze** = satelit vyjadřující pohyb pryč z výchozího bodu pohybu

**stolu** koncovka **-u** = směr

***kutálet se***: způsob pohybu

Čeština často používá 3 komponenty pro vyjádření pohybové události (verbální prefix + předložku jmenné fráze + pádovou koncovku)

# Čínština ?-jazyk

---

- Talmy klasifikoval čínštinu jako S-jazyk (Talmy 1975)  
Problematické – ne všichni čínští lingvisté toto zařazení přijímají
- Slobin (2004: 219) navrhl 3. typ jazyků  
**Equipolentně rámcující jazyky**
  - jazyky disponující sériovými slovesy = Sloveso (Path) + Sloveso (Manner)
  - jazyky vyjadřující tzv. makroudálosti = (Path Affix + Manner Affix) Sloveso
- **Čínština**: vyjádřuje dráhu pohybových událostí pomocí sériových sloves (Slobin 2004: 228; Chui 2009; Shin-hui Lin 2020)

# Příklad

(Shih-hui Lin 2020)

- Čeština
- Včelka může vletět do *automatu*.
- Angličtina
- A little bee can **fly into** a vending machine.
- Chinese
- *xiao mi-feng* **neng-gou** *fei jin fan-mai-ji* (**lǐ**).  
/little bee able **fly enter** vending machine (**inside**)/



# Cíl studie

---

- Porovnání češtiny rodilých mluvčích a nerodilých mluvčích (s mateřským jazykem čínštinou)
- Srovnává
  - Jak čeští rodilí mluvčí vs. čeští nerodilí mluvčí lexikalizují pohybové události
  - Jaké vzorce kódování prostoru vytvářejí/odchylují se od nerodilí mluvčí s čínským L1
- Zaměření pouze na slovesa pohybu
- **Výzkumná otázka**

Je možné najít typologické deviace ve vyjadřování prostoru a pohybu v češtině nerodilých mluvčích ve srovnání s rodilými mluvčími?

# 3. Elicitace a sběr dat

A photograph of a large, multi-story classical building with a garden in the foreground, overlaid with a semi-transparent red filter. The text "3. Elicitace a sběr dat" is centered in white.

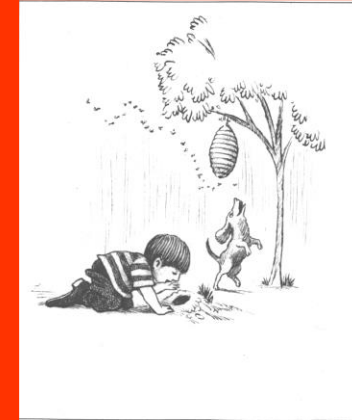
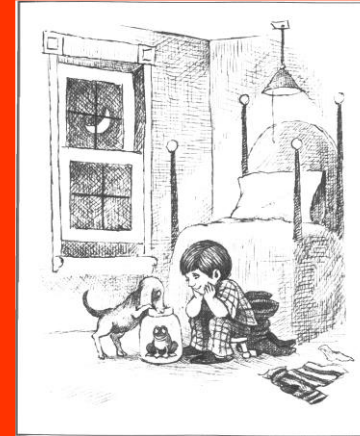
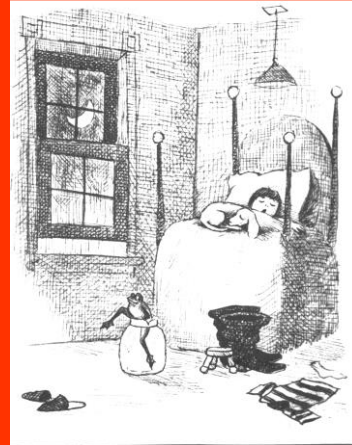
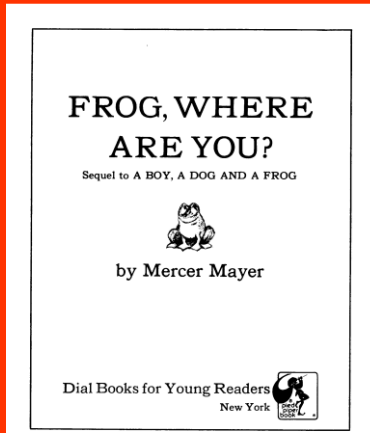


# Jazykový materiál

---

- Elicitační sonda založená na obrázkovém příběhu, tzv. FROG STORY
- **Stimulus**  
*Frog story*, Marcel Mayer, 1967, New York
- **Zadání úkolu**  
písemné vyprávění příběhu podle obrázků
- Probandi mohou použít různé pomůcky (slovníky, překladače)
- Zadáno jako domácí úkol, chyby nejsou penalizovány

# Frog story: ukázka



# Frog story

- 29 obrázků

V každém obrázku kombinace různých typů figur a pozadí; vypravěč si vybírá perspektivu

Vztahy jednak mezi figurami a pozadím; jednak mezi figurami navzájem (tj. figura se může stát pozadím)

- **FIGURY:** odstupňování figur (velikost, důležitost, kvantita)

- chlapec, pes, žába
- sova, sysel, roj včel, jelen

- **POZADÍ:** různé typy prostředí: pevné, vzduch, voda; vztahy mezi prostředími; různé možnosti pohybu v prostředí s ohledem na lokalizaci prostředí

- pokoj, postel, sklenice
- dům, zahrada, les
- Roj na stromě x díra v zemi
- Kámen, strmý břeh, tůň, rákosí ....



# Respondenti

---

## Česká skupina

- Univerzitní studenti bohemistiky
- Věk 21-22 let
- Většinou ženy
- Pedagogická fakulta, TUL, Liberec

## Čínská skupina

- Univerzitní studenti bohemistiky
- Věk 21-22 let
- Většinou ženy
- Beijing International Studies University, BISU, Peking
- Ústav bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících, FF UK Praha

# Přehled získaných dat

---

- Rodilí mluvčí češtiny

	Počet textů	Celkový počet slov	Průměrná délka textu
Rodilí mluvčí češtiny	25	16.165	646,6

- Čínští L1 mluvčí češtiny

Úroveň podle SERR	Počet textů	Celkový počet slov	Průměrná délka textu
A1	1	152	152
A2	21	7.242	344,9
B1	4	1.840	460
B2	2	1.148	764,5
	28	10.382	



# 4. Analýzy

# Slovesa pohybu přehled

Rodilí mluvčí ČJ				Mluvčí ČJ s čínštinou jako L1			
	tokeny		výskyty		tokeny		výskyty
	234		930		157		646
dynamická slovesa pohybu	statická slovesa pohybu	dynamická slovesa pohybu	statická slovesa pohybu	dynamická slovesa pohybu	statická slovesa pohybu	dynamická slovesa pohybu	statická slovesa pohybu
203	31	797	133	135	22	495	151
prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa	prefigovaná slovesa
143	0	506	0	71	0	135	0

- % poměru statických a dynamických sloves ve vztahu k celkovému počtu slov v textech

- **Dynamická slovesa**

- ČJ rodilí mluvčí 4.9 %

- ČÍN rodilí mluvčí 4.8 %

- **statická slovesa**

- ČJ rodilí mluvčí 0,8%

- ČÍN rodilí mluvčí 1,5%

# Poměr dynamických a statických sloves

---

## Rodilí mluvčí ČJ

- 6:1

## Mluvčí ČJ s čínštinou jako L1

- 3,3:1
- Téměř o polovinu menší než u rodilých mluvčích
- Ovlivňuje celkový statický dojem vyjádření pohybových událostí



# Verbální prefixace

- Rodilí mluvčí ČJ: 495 prefigovaných sloves
- Mluvčí s ČÍN jako L1: 197 prefigovaných sloves
- Rodilí mluvčí ČJ: 63.5% všech sloves pohybu je prefigovaných
- Mluvčí s ČÍN jako L1: 27% všech sloves pohybu je prefigovaných
- Mluvčí s ČÍN jako L1 použili směrové vyjádření
- na satelitu slovesa 2,5x častěji než mluvčí s ČÍN jako L1

**Důsledek:** vyjadřování směru mluvčími s ČÍN jako L1 je výrazně oslabeno

Czech native speakers			Chinese native speakers		
Prefix	Meaning	Occurence	Prefix	Meaning	Occurence
vy-	out/up	154	vy-	out/up	64
s-/se-	down/together	80	s-	down/together	41
na-/ná-	closer	37	při-	closer	15
za-	over	34	vs-	up	13
roz-	in all directions	33	po-	future	14
do-	into	28	za-	over	11
od-/ode-	away	27	roz-	in all directions	9
při-	closer	20	pro-	through	7
pro-	through	18	do-	to	4
pře-	over	18	u-	away	4
po-	future	16	v-	into	4
u-	away	14	na-	on	3
z-	from	5	z-	from	2
ob-	around	3	o-	perfective	2
o-	perfective	3	nad-	up/over	1
nad-	up/over	2	pře-	over	1
v-	into	2	vz-	away	1
pod-	under	1			
		495			197

# Pohyb ven/pryč z výchozího prostoru

pouze vyjádření na slovese

Rodilí mluvčí češtiny			Mluvčí s ČÍN jako L1		
vylézat/vylézt	crawl out impf./pf.	41	spadnout	fall	33
utéct/neutéct	run away pf./impf./neg.	40	vylézat/vylézt	crawl out imp./pf.	23
spadnout/nepadnout	fall down poz./neg.	30	vyskočit	jump out	13
vyskákat/vyskočit	jump out impf./pf.	29	vyletět/vylétnout	fly out	12
vylétat/vyletět/vylétnout	fly out impf./pf.	17	odejít	leave	11
odejít/neodejít/odcházet	leave pf./impf.	11	vyjít	come out	9
zvedat se/ zvednout se	get up impf./pf.	9	utéct	fly out	5
odnášet/odnést	carry away	7	vypadat/vypadnout	fall out	5
vyběhnout	run away	5	odletět	fly out	3
vyrazit	set out	5	vydat se	start to go	3
<b>10</b>		<b>194</b>	<b>10</b>		<b>117</b>

# Pohyb do cílového prostoru

pouze vyjádření na slovese

dostat se	get to	12	vrátit se	come back	16
zastavit/zastavit se	stop /rfs.	8	Přijít	come back	9
dojít	arrive	7	dostat se	get	3
narážet/narazit	hit impf./pf.	7	vyšplhal	climb up	3
ocitnout se	find oneself	7			<b>31</b>
doběhnout	run to	6			
dopadnout	fall down	4			
		<b>51</b>			

# Nulový pohyb

Rodilí mluvčí češtiny			Mluvčí s ČÍN jako L1		
být/nebýt	be/ not to be	40	být/nebýt	be/not to be	<b>91</b>
sedět	sit impf./pf.	21	sedět	sit	13
držet/držet se	hold on impf./rfs.	8	stát	stay	8
ukrýt se/ukrývat se	go into hiding pf./imp	7	držet	hold	5
být pryč	be away	5	viset	hang	4
mít	have	5	schovat se	hide	3
		<b>86</b>	být otočený		2
			být prázdný		2
			být rozbitý		2
			mít		2
					<b>132</b>

# Verbální koordinace (srov. Škodová 2009)

---

- Častý výskyt v textech mluvčích s ČÍN L2
- **Reduplikativní koordinace**
  - *Běžel a běžel*
  - Notable emphasis on the intensity of the action or the ongoing action  
In Czech expressed by prefixes
- **Kontaktní verbální koordinace**
  - *jelen neustal a vypadali*
  - *pes vyskočil a přistál*
  - *pes utíká a vrátí se*
  - *žába vyskočila a běžela*
  - Způsobeno transferem z čínštiny? (sériová slovesa?)

# 4. Závěr



# Rozdíly ve vyjadřování pohybové události mezi českými rodilými mluvčími a nerodilými mluvčími s čínským L1 (pohybová slovesa v písemném vyprávění)

---

- **Textová dynamika:** Texty produkované českými rodilými mluvčími vykazují vyšší pohybovou dynamiku
- Příčina: Užití dynamických sloves v jejich textech je 2,5 vyšší než u nerodilých mluvčích s čínštinou jako L1
- Čeští rodilí mluvčí také výrazněji kódují dráhu pohybu na samotném slovese, resp. jeho prefixálním satelitu.
- Mluvčí s čínštinou jako L1 vyjadřují směr pohybu mimo sloveso (aktuálně prováděno zkoumání této složky)
- Prefixace sloves a následně specifikace směru pohybu je v jejich produkci poddimenzována.
- Mluvčí s čínštinou jako L1 využívají výrazně **reduplikativní koordinaci** pro zdůraznění intenzity děje, příp. jeho aktuální průběh. Na rozdíl od rodilých mluvčích využívají také **kontaktní verbální koordinaci**, která může být způsobena potřebou vyjádřit děj syntakticky podobnými prostředky jakými disponuje čínština, tj. sériovými slovesy.

# Děkuji za pozornost!

---

Svatava Škodová

svatava.skodova@ff.cuni.cz



ÚSTAV BOHEMISTIKY PRO CIZINCE  
A KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH  
Filozofická fakulta  
Univerzita Karlova



# Bibliografie

---

- Fibigerova, K. and Guidetti, L. "Verbal and gestural expression of motion in French and Czech". In L. Filipovic and K. M. Jaszczolt (Eds.), *Space and Time across Languages, Disciplines and Cultures*. Amsterdam: John Benjamin, 2012, pp. 251–268. Web.
- Chen, H. "I čínští středoškoláci se začínají učit česky v sedmiletém programu". *Nová čeština doma a ve světě*. 2019, 2. pp. 40-48. Web. [https://ncds.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/109/2019/12/Huanhuan\\_Chen\\_40-48.pdf](https://ncds.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/109/2019/12/Huanhuan_Chen_40-48.pdf)
- Konvalinková, R. *Výjadřování prostorových vztahů v češtině (valenčně-kognitivní analýza)*. PhD. Thesis. Brno: Masaryk's University, 2011. Print.
- Lev, T. *Výjádření pohybových událostí v češtině a japonštině-srovnávací studie*. Bc. thesis. Praha: Charles university, 2023. Print.
- Li, F. Y., & Gao, Y. *Ten Lectures on Cognitive Semantics by Leonard Talmy*. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2010. Web.
- Lin, M. S. H. "Some Discussions on Static and Dynamic Spatial Expressions in Czech and Chinese". *Studie z aplikované lingvistiky*, 2020, 11(Special). pp. 71-87. Web.
- Martinková, M. "K tzv. sémantické typologii jazyků: Co česká slovesa pohybu mohou vypovídat o angličtině a španělštině". *Studie z aplikované lingvistiky*, 2018, (2). pp. 37-53. Web.
- Mayer, D. *Frog, where are you?* New York: Dial Books for Young Readers, 1969. Web.
- Saicová Římalová, L. *Výbraná slovesa pohybu v češtině*. Studie z kognitivní lingvistiky. Praha: Karolinum. 2010. Print.
- Saicová Římalová, L. "Valence českých sloves pohybu pohledem kognitivní lingvistiky". In K. Skwarska and E. Kaczmarek (Eds.) *Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v.v.i. 2016. pp. 247-256. Print.
- Slobin, D. I. "Thinking for speaking". *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 1987. pp. 435-445. Web. Retrieved from <http://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/BLS/article/download/1826/1598>
- Slobin, D. I. "Two ways to travel: Verbs of motion in English and Spanish". In *Grammatical constructions: Their form and meaning*. Clarendon Press, 1996. pp. 195-219. Web. Retrieved from [http://www.lang.osaka-u.ac.jp/~sugimoto/M&D2011/GC/GC\\_08\\_Slobin.pdf](http://www.lang.osaka-u.ac.jp/~sugimoto/M&D2011/GC/GC_08_Slobin.pdf)
- Slobin, D. I. "The many ways to search for a frog: Linguistic typology and the expression of motion events". *Typological and contextual perspectives*, Psychology Press, 2004. pp. 219-257. Web. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781410609694-12>
- Slobin, D.I. "Two ways to travel: Verb of motion in English and Spanish". *Grammatical Constructions: Their Form and Meaning*; Shibatani, M., Thompson, S.A., Eds.; Clarendon Press: Oxford, UK, 2006. pp. 195–220. Web.
- Škodová, S. *Pseudokoordinace v syntaxi češtiny*. Liberec: Bor, 2009. Print.
- Škodová S. "The verb jít as a representative of a motion event in space in texts by non-native speakers of Czech". *Studie z aplikované lingvistiky / Studies in Applied Linguistics*, 2020. pp. 88-111. Web.
- Škodová S. "Pseudo-Coordination of a verb jít/go in contemporary Czech". In Di Caro V., Giusti G., Ross D. *Pseudo-Coordination and Multiple Agreement Constructions*. Amsterdam: Benjamins Publishers, 2022. pp. 192-211. Print.
- Talmy, L. "Semantics and Syntax of Motion". In J. Kimball (Ed.), *Syntax and Semantics*. New York, NY: Academic Press, 1975. pp. 181–238. Web.
- Talmy, L. "Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms". *Language typology and syntactic description*, 1985. pp. 36-149. Web. Retrieved from <https://dingo.sbs.arizona.edu/~hharley/courses/PDF/TalmyLexicalizationPatterns.pdf>
- Talmy, L. "Toward a cognitive semantics". *Volume I: Concept structuring systems*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2000a. Web. Retrieved from <https://mitpress.mit.edu/9780262700962>
- Talmy, L. "Towards a Cognitive Semantics". *Volume II: Typology and process in concept structuring*. Cambridge: MIT Press, 2000b. Web. Retrieved from <https://mitpress.mit.edu/9780262700979>
- Zasina A. & Škodová S. "Konvence a variabilita v užívání prefixů u sloves pohybu nerodilými mluvčími češtiny". In Balowski M. *Konwencja i kreacja w języku i w literaturze czeskiej*. Poznań, Instytut Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 2020. pp. 115-129. Print.